

Wstęp

Numer 3/2025 kwartalnika „Dziecko Krzywdzone” poświęcony jest prawnej ochronie dziecka przed krzywdzeniem. Otwiera go tekst autorstwa **Małgorzaty Turczyk** *Inkluzja prawna problematyki dziecka i dzieciństwa – kilka refleksji w kierunku ochrony praw dziecka*, poświęcony analizie procesu inkluzji prawnej problematyki dziecka i dzieciństwa. Celem podjętego namysłu jest poszukiwanie rozumienia dziecka i dzieciństwa w perspektywie wiedzy prawnej przez pryzmat historycznych, społecznych i pedagogicznych uwarunkowań włączania do dyskursu normatywnego problematyki praw dzieci i mechanizmów ich zabezpieczania. Kluczową kategorią badawczą w podejmowanych rozważaniach autorki jest podmiotowość prawna dziecka. Niniejszy artykuł staje się zatem próbą przyjrzenia się ewolucyjnemu procesowi kształtowania się owej podmiotowości prawnej dziecka, jego uwarunkowaniom wynikającym z samej historii dziecka i dzieciństwa oraz zmian społeczno-prawnych i gospodarczych. W procesie badawczym dokonuje się również próba osadzenia tych przeobrażeń normatywnych w ramach konkretnych teorii pedagogicznych leżących u podstaw samej koncepcji praw dziecka. Artykuł ma charakter przeglądowny.

Zachęcamy do zapoznania się z treścią artykułu **Małgorzaty Eysymontt** zatytułowanego *Status prawny i podmiotowość prawna (sądowa) dziecka w postępowaniach w sprawach rodzinnych i opiekuńczych a ochrona dobra małoletniego i zabezpieczenie jego interesów – teoria versus praktyka sądowa*. W swoim tekście autorka poddaje analizie okoliczności, które mogą sprawiać, że podmiotowość prawna dziecka w postępowaniach sądowych bywa naruszana. Jak pisze Eysymontt, często zdarza się, że dziecko jedynie formalnie widnieje jako strona postępowania bez prawa głosu, gdyż faktycznie działa przez przedstawiciela ustawowego, który wykorzystując swoją legitymację procesową, forsuje własne, partykularne interesy na złość drugiemu rodzicowi, nie bacząc na dobro dziecka. Niekiedy też małoletni w ogóle nie występuje jako strona czy uczestnik postępowania, a więc nie ma bezpośredniego wpływu na przebieg postępowania sądowego, w tym możliwości zajęcia stanowiska czy wyrażenia własnej opinii. Niedoskonałość postępowania sądowych polega również na tym, że inicjatywa dowodowa zazwyczaj spoczywa wyłącznie na osobie reprezentującej dziecko, co nie zawsze współgra z jego interesami i rozsądnymi życzeniami. Zastrzeżenia może budzić w tym względzie także niejednolita praktyka sądowa, co

w szczególności obserwowane jest na przykładzie pomijania wniosków dowodowych stron lub uczestników postępowań w zakresie przeprowadzenia czynności procesowej wysłuchania małoletnich, częstego pomijania przez sąd opinii OZSS, wielomiesięcznego rozpatrywania wniosków o zabezpieczenie. Niniejszy artykuł realizuje kilka celów badawczych. Po pierwsze, stanowi próbę analizy rozbieżności między teoretycznymi założeniami systemu prawnego a praktyką stosowania prawa w zakresie ochrony podmiotowości prawnej dziecka oraz przedstawia propozycje rozwiązań zidentyfikowanych problemów. Po drugie, podjęto w nim rozważania nad statusem prawnym i podmiotowością dziecka w postępowaniach sądowych w sprawach rodzinnych i opiekuńczych w kontekście realizacji postulatów dbałości o nadrzędny interes i dobro małoletnich dzieci przez pryzmat różnorodnych narzędzi i mechanizmów dostępnych w aktualnym systemie prawnym, a także ich skuteczności w zakresie ochrony dobra małoletniego i zabezpieczania jego interesów, które poddano krytycznej analizie.

Kolejne dwa teksty, które publikujemy, dotyczą instytucji wysłuchania dziecka. Wysłuchanie jest czynnością zmierzającą do ustalenia zdania dziecka w dotyczącej go sprawie i wydania rozstrzygnięcia uwzględniającego jego opinię oraz zgodnego z jego dobrem. Wysłuchanie nie zmierza do uzyskania materiału dowodowego w sprawie dotyczącej dziecka. Autorką pierwszego tekstu dotyczącego tematyki wysłuchania dziecka jest **Dominika Kuna**. W teście zatytułowanym „*Note to my judge*”. *O istocie wysłuchania i znaczeniu praktycznym wysłuchania dziecka przez sąd* autorka analizuje instytucję wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, dokonując przeglądu regulacji prawa międzynarodowego, Konstytucji RP oraz aktów niższego rzędu – przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących wysłuchania dziecka w postępowaniu procesowym oraz nieprocesowym. Kuna przedstawia ewolucję instytucji, najnowsze zmiany prawne – szczególnie w zakresie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka – warunki jego organizacji, a także orzecznictwo. Dokonuje też charakterystyki tej czynności, uwzględniając jej przebieg oraz luki prawne, które wpływają na aktualną praktykę sądową. W rozważaniach przytacza również przykłady dobrych praktyk dotyczących przeprowadzania wysłuchania dziecka zarówno w Polsce, jak i innych państwach. Autorka podkreśla, że: „Wysłuchanie dziecka to pomocnicza instytucja procesowa o charakterze technicznym. Jej głównym celem jest uzyskanie przez sąd wyjaśnień i oświadczeń potrzebnych do rozstrzygnięcia sprawy, co nie oznacza zebrania faktów, lecz zapoznania się z opiniami i ocenami wyrażanymi przez dziecko. Zmiany w zakresie wysłuchania dziecka, wprowadzone nowelizacją z 2023 r., należy ocenić jako dobry kierunek, wciąż jednak dostrzec można obszary, które należałoby uregulować lub

doprecyzować bardziej szczegółowo. Wysłuchanie dziecka to instytucja, której znaczenie jest doniosłe i może okazać się fundamentalne w rozstrzygnięciu danej sprawy z udziałem dziecka, stąd też zasadne są postulaty zmian prawnych, które precyzowałyby kwestie związane z ewidencjonowaniem przeprowadzania wysłuchania dziecka oraz wciąż trudnym do określenia charakterem prawnym tej instytucji”.

Autorką drugiego z prezentowanych tekstów dotyczących wysłuchania dziecka, zatytułowanego *Prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości – rola instytucji wysłuchania w ochronie interesów dziecka*, jest **Paulina Masłowska**. Jak wskazuje autorka, prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości stanowi kluczowy element ochrony jego praw w postępowaniach sądowych, będąc fundamentem realizacji sprawiedliwości, która uwzględnia potrzeby najmłodszych uczestników postępowania. Wysłuchanie dziecka powinno być realnym narzędziem ochrony praw dziecka, wpływającym na pełniejsze uwzględnienie jego głosu w decyzjach sądowych, co w konsekwencji ma prowadzić do lepszego zaspokojenia jego interesów i zapewnienia mu sprawiedliwego traktowania w wymiarze sprawiedliwości. W artykule przedstawiono zarówno teoretyczne podstawy instytucji wysłuchania dziecka – w kontekście przepisów międzynarodowych, takich jak *Konwencja o prawach dziecka* oraz Wytyczne Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom – jak i praktyczne wyzwania, które towarzyszą jej stosowaniu w polskim postępowaniu cywilnym. Autorka podejmuje próbę analizy, w jakim zakresie prawo do bycia wysłuchanym rzeczywiście funkcjonuje jako środek zapewniający dziecku wpływ na rozstrzygnięcie sprawy oraz w jaki sposób może zostać skutecznie zagwarantowane w praktyce orzeczniczej.

Kolejne dwa teksty w numerze dotyczą problematyki przeciwdziałania przemocy domowej dotyczącej dzieci w kontekście praktycznego zastosowania art. 11a i 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Autorką pierwszego z nich jest **Aneta Mikołajczyk**. Jej artykuł pt. *Zapewnienie dziecku ochrony w związku z występowaniem przemocy domowej - czyli działania służb związane z wydaniem środków ochrony oraz postępowanie w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej* porusza kwestie dotyczące zadań podmiotów inicjujących procedurę Niebieskie Karty w zakresie działań interwencyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej, czyli środki ochrony, które może wydać Policja lub żandarmeria wojskowa, oraz czynność zapewnienia dziecku ochrony, tj. procedura opisana w art. 12a ustawy. W zakresie środków przysługujących Policji i żandarmerii omówiono z kolei narzędzia uregulowane w art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji i art. 18a i art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach

porządkowych. Jest to szczególnie ważne z tego względu, że podjęcie przez Policję czy żandarmerię wojskową właściwych działań w tym zakresie może umożliwić pozostanie dziecku w dotychczasowym środowisku. Mikołajczyk omawia zadania służb, które biorą udział w procedurze z art. 12a ustawy, oraz konsekwencje realizacji tych czynności. Zwraca także uwagę na wyzwania dotyczące czynności zapewnienia dziecku ochrony opisanej w art. 12a ustawy.

Autorką drugiego tekstu jest **Alina Prusinowska-Marek**. W artykule pt. *Cywilne nakazy ochrony – od teorii do praktyki sądowej* autorka wskazuje na swoiste domknięcie systemu udzielania natychmiastowej, doraźnej, ochrony prawnej osobie doznającej przemocy, które dokonało się w 2023 r. w wyniku nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego. Został wówczas poszerzony zakres ograniczeń stosowanych wobec sprawców przez Policję albo Żandarmerię Wojskową oraz sąd cywilny na podstawie art.11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Oprócz nakazu opuszczenia mieszkania połączonego z zakazem zbliżania się do mieszkania wprowadzono: zakaz zbliżania się sprawcy do osoby doznającej przemocy, zakaz kontaktowania się z tą osobą oraz zakaz wstępu i przebywania w określonych miejscach. Artykuł w sposób syntetyczny referuje najistotniejsze ustalenia z badań aktowych przeprowadzonych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w 2024 r. Ich zasadniczym celem było sprawdzenie terminowości czynności sądu w sprawach z zakresu przemocy domowej, w tym terminowości rozpoznawania zażaleń na decyzję Policji albo Żandarmerii Wojskowej. W toku badań przeanalizowano również inne aspekty praktyki sądowej, jak: dane demograficzne uczestników postępowania, zakres wniosku kierowanego do sądu, przebieg postępowania, udział prokuratora, rozstrzygnięcie sądu oraz zakres kontroli instancyjnej.

Kolejny tekst wyszedł spod pióra **Radostawa Tyburskiego**. Nosi on tytuł *Polska praktyka ustalania wieku dzieci uchodźczych oraz wymogów prawa międzynarodowego w tym zakresie*. Jak zauważa Tyburski: „Wzmożony ruch migracyjny do Europy postawił przed państwami europejskimi szereg nowych wyzwań prawnych i politycznych. Jednym z nich jest ocena wiarygodności informacji podawanych przez osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową. Podczas gdy państwa europejskie mogą uzasadniać swoją nieufność obawą przed instrumentalizacją ochrony międzynarodowej przez migrantów, jedną z grup szczególnie narażonych na krzywdę w przypadku błędnej oceny są dzieci. Wśród migrantów przybywających do Europy regularnie znajdują się małoletni, w tym małoletni bez opieki”. Autor wyjaśnia, że osoby te często nie posiadają dokumentów potwierdzającymi ich tożsamość i wiek. Jednocześnie uznanie danej osoby za małoletnią wiąże się po stronie państwa z daleko idącymi obowiązkami prawnymi, takimi jak zapewnienie reprezentanta

dziecka w toku procedury uchodźczej czy zakaz detencji w ośrodkach zamkniętych. W związku z tym kluczowe znaczenie mają metody ustalania wieku małoletnich. Tyburski dokonuje analizy metod stosowanych przez polskie organy w tym zakresie oraz ich zgodności ze standardami międzynarodowymi, w szczególności wynikającymi z prawa unijnego, orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz standardów Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Numer zamyka tekst pt.: *„Powiedzieli mi, że nie jestem stroną w tej sprawie”. Doświadczenia dzieci i młodzieży związane z uczestnictwem i wykluczeniem z procesu karnego, prowadzonego w następstwie wykorzystania na tle seksualnym*, opracowany przez dwoje izraelskich badaczy (**Jonathan Piamenta i Tali Gal**). Tekst ten stanowi przedruk artykułu pierwotnie opublikowanego w czasopiśmie „Child Abuse & Neglect” nr 162/2025. Opracowanie to ma na celu opisanie i konceptualizację doświadczeń nastolatków wykorzystywanych na tle seksualnym w zakresie ich udziału w podejmowaniu decyzji w trakcie procesu karnego. Badanie stanowiły narracje 12 izraelskich nastolatków w wieku 14–22 lat. Jak podkreślają autorzy, uczestnictwo w procesie prawnym nie oznacza, że się go rozumie. Dzieci często nie są świadome wielu złożonych etapów tej procedury i brakuje im informacji umożliwiających lepsze zrozumienie podejmowanych decyzji. W toku badania, których wynik przybliży opublikowany artykuł, zidentyfikowano cztery główne obszary kształtujące sposób, w jaki pokrzywdzone nastolatki odbierały swój udział w procesie karnym: zakres, w jakim udzielono im jasnych informacji dostosowanych do wieku; potrzeba uczestników do nawiązania relacji opartej na zaufaniu; doświadczenie bycia ignorowanym i wykluczonym; stosowanie metod manipulacji lub przymusu wobec dziecka. Duży wpływ na doświadczenia związane z uczestnictwem w podejmowaniu decyzji miały zachowania i podejście osób z otoczenia badanych.

Zapraszamy do lektury!